

Sebnem BORAN

Ülkemizde Kültür Balıkçılığı, Sorunları ve Çözüm Önerileri

Günümüzde su ürünleri yetiştiriciliği tüm dünyada hızla gelişmekte olan bir üretim dalı olarak karşımıza çıkıyor.

Sektörde, önemli üretim artışları yaşanıyor.

Artan nüfus, sağlıklı yaşama olan ilginin artması, deniz mahsullerinin sağladığı faydalar ile birlikte su ürünlerine olan ilgi ve talep sürekli olarak artıyor.

Çoğalan talebe karşın su ürünleri avcılığında düzenli artış olmaması, su ürünleri yetiştiriciliğini daha cazip hale getirmiş durumda.

Nitekim, su ürünleri yetiştiriciliği FAO(Gıda ve Tarım Örgütü) tarafından dünyada en hızlı büyüyen gıda sektörü olarak belirlendi.

Su ürünleri yetiştiriciliği için kültür balıkçılığı veya akuakültür terimleri de kullanılabilir.

Dünyada ortalama yılda 145 milyon ton su ürünleri üretimi yapılıyor ve bunun yaklaşık 45 milyon tonu yetiştiricilik ile elde ediliyor.

Yılda %10'dan fazla artarak bir büyüme söz konusu.

Bununla birlikte, 2030 yılına kadar dünyada yetiştiricilikten elde edilen miktarın iki kat daha artarak 80 milyon tonu aşacağı tahmin ediliyor.

FAO önümüzdeki yıllarda hayvansal ürün fiyatlarının artacağını öngörmekte ve talebin tahıl ağırlıklı protein talebinden hızla hayvansal protein talebine dönüşeceğini belirtiyor.

Dünyada yetiştiricilik üretiminin % 90'ı Asya ülkelerince yapılıyor. Çin gerek avcılık gerekse yetiştiricilikte söz sahibi ülke konumunda.

Kültür balıkçılığı ülkemizde son dönemde geleceği parlayan sektörler arasında yer alıyor.

İçsu ve deniz kaynakları açısından su ürünleri yetiştiriciliğinde büyük bir potansiyele sahibiz. Sektörde hızlı bir gelişim söz konusu.

Ülkemizde kültür balıkçılığına 1985 yılında başlandı ve 23 yıllık bir mazimiz var.

Üretilen balık çeşitleri arasında alabalık, çipura, levrek ve kabuklular, yumuşakçalar yer alıyor. 152 bin tonluk kültür balığı üretiminin 80 bin tonunu çipura ve levrek, diğer büyük bölümünü ise alabalık üretimi oluşturuyor. Yanı sıra, balık tüketimimiz kişi başına yılda 8,5 kg.

Tablo 1:Kültür Balıkları Üretimi (Ton)

Balık türü	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Toplam	67 244	61 165	79 943	94 010	118 277	128 943	139 873	152 186
İÇSU								
Alabalık	36 827	33 707	39 674	43 432	48 033	56 026	58 433	65 928
Aynalı sazan	687	590	543	683	571	668	600	629
DENİZ								
Alabalık	1 240	846	1 194	1 650	1 249	1 633	2 740	2 721
Çipura	12 939	11 681	16 735	20 435	27 634	28 463	33 500	31 670
Levrek	15 546	14 339	20 982	26 297	37 290	38 408	41 900	49 270
Midye	5	2	815	1 513	1 500	1 545	1 100	1 772
Karides	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	2 000	2 200	1 600	196

KAYNAK: TÜİK

2001-2008 yılları arasındaki kültür balıkları üretimimiz Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK)'ndan aldığımız veriler ile Tablo 1'de yer alıyor.

Bu verilere göre balık üretimi iç sularda yetiştirilen alabalıkta 2001-2002 yılları arasında azalmış, 2002 yılından sonra artış göstermiştir. Fakat aynalı sazan dalgalı bir değişim izlemiştir.

ürünleri üretilmiştir.

Denizlerde yetişen alabalıkta ise iç sularda yetişen alabalıktan farklı olarak dalgalı bir değişim görülmüştür. 2005 yılından itibaren artış göstermiş, 2008 yılında azalmıştır. Çipura ve levrek de 2002 yılına kadar azalış daha sonra artış izlenmiştir. Çipura 2008 yılında ise azalmıştır. Kabuklu üretiminde midye 2002 yılından sonra artmış, 2007 yılında azalmış, 2008 yılında ise yine artarak 1 772 tona ulaşmıştır. Karides 2000 yılından sonra üretilmemiştir.

Ülkemizde, 2008 yılında, yaklaşık 494 bin tonu avcılıkla, 152 bin tonu yetiştiricilikle olmak üzere toplam yaklaşık 646 bin ton su

AR&GE BÜLTEN 2009 TEMMUZ – EKONOMİ

2008 yılında denizlerde ve iç sularda yetiştiricilik üretimi bir önceki yıla göre % 8,8 oranında artarak yaklaşık 152 bin ton olmuştur.

Yetiştirilen en önemli türler iç sularda % 43,32 ile alabalık, denizlerde % 32,37 ile levrek ve % 20,81 ile çipuradır.

Ülkemizde deniz suyunun sıcaklığı, tuzluluğu ve diğer ekolojik şartların uygunluğu ile İzmir, Aydın, Muğla ve Antalya kıyı şeridinde balık çiftliklerimiz bulunuyor.

İzmir ili ülkemizde kültür balıkçılığında önemli bir paya sahip.

İl genelindeki avcılık dahil toplam su ürünleri üretim değerinin % 80'ini kültür balıkları üretim değeri oluşturuyor.

İzmir, denizlerde kültür balıkçılığı üretiminde (çipura, levrek, Orkinos) 82 işletme ve 27.081 tonluk üretimle Muğla ilinden sonra ülke genelinde 2. sırada yer alıyor.

Tablo 2: İzmir İli Kültür Balıkçılığı İşletme Sayıları

	2006		2007		2008	
	İşl. Sayısı	Ürt. Mik. (ton/yıl)	İşl. Sayısı	Ürt. Mik. (ton/yıl)	İşl. Sayısı	Ürt. Mik. (ton/yıl)
DENİZ: Ağ Kafes İşletmesi	68	18.743	74	21.209	82	27.081
Çipura, levrek, sinarit, fan gri, orkinos vb.						
İÇSU: Alabalık İşletmesi	8	70	8	74	8	74

KAYNAK: İzmir Tarım İl Müdürlüğü, Haziran 2009

İlde ilk ağ kafeslerde çipura, levrek balığı üretim tesisi 1985 yılında 200 ton/yıl kapasiteli olarak faaliyete başlamıştır.

2008 yılında 9.481 ton avcılık, 27.081 ton kültür olmak üzere 36.562 ton su ürünleri üretimi yapılmış ve toplam 330.171.651.713 TL üretim değeri yaratılmıştır.

Avrupa Birliğine her türlü hindi, et ve tavuk mamulleri ihracatı yasaktır. Hayvansal ürün olarak sadece balık mamulleri ihracatı yapılabilmektedir. İhraç edilebilen tek hayvansal ürün olduğu için de su ürünlerine olan önem artmaktadır. Bu yüzden doğal kaynaklara gerektiğinden fazla yüklenmek yerine kültür balığının yetiştirilmesine önem verilerek doğal kaynakları kurutmadan bu ihracatı gerçekleştirip ekonomimize avantajlar sağlayabiliriz.

Artan üretim ile birlikte su ürünleri yetiştiriciliği; istihdam, döviz, doğal balık stoklarında av baskısının azalması, halkın ucuz fiyata balık yemesi gibi birçok getiri sağlamıştır.

Görüldüğü gibi, kültür balıkçılığının ekonomimize katkısı yüksek.

Ancak bir de madalyonun diğer yüzüne bakmakta fayda var. Kültür balıkçılığının getirilerinin yanında kendi içinde sorunları da bulunuyor.

Öncelikle yüksek KDV sektörde önemli bir problem olarak karşımıza çıkıyor.

Tüm dünyada temel besin maddesi olarak değerlendirilen balık ürününe düşük KDV oranı uygulanmasına rağmen, ülkemizde özellikle balık tüketiminin azalmasında en büyük etken, yüksek KDV ve vergi oranları.

Ülkemizde balık temel besin maddesi olarak değerlendirilememekte ve % 8 gibi yüksek KDV oranı uygulaması satış fiyatlarını arttırmakta ve bu da tüketimi kısıtlayıcı bir rol oynamakta.

Ülkemizde kişi başına balık tüketimi 8,5 kilo düzeyinde kalıyor.

Oysa AB'ye üye olan ülkelerde 16-20 kg civarında.

Bu açıdan KDV oranının % 1'e düşürülerek toplumun her kesiminin bu sağlıklı gıdayı tüketmesi sağlanmalı.

Kültür balıkçılığı sektörü üzerindeki yetki kargaşasından doğan çok başlılık ve buna bağlı olarak yatırımların uzun sürede gerçekleşmesi ise diğer bir problem.

Kültür balığı üreticileri müsaade alabilmek için 14 ayrı kuruma gitmekte ve 53 ayrı işlem yaptırmakta. Sadece ÇED olumlu raporunun alınabilmesi için 18 ayrı kuruma gidilmesi gerekmektedir ve balık çiftliği için izin alma süreci ortalama üç yıl sürmekte. Bu işlemler uzun zaman aldığından, yatırım gecikiyor ve girişimci yatırımdan vazgeçiyor.

Bu kapsamda; su ürünleri yetiştiriciliği konusundaki yetki kargaşası ortadan kaldırılmalı. Üretici denetim ve yetki olarak tek bir makama bağlı olmalı. Süreç kısaltılarak bürokratik sorunların giderilmesi gerekiyor. Balıkçılık ve yetiştiricilik hizmetlerini daha etkin yürütmek ve dağılmış bulunan yetkileri bir araya getirmek üzere Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün mutlak olarak kurulması gerekiyor.

Çevre, su ürünleri yetiştiriciliğinde önemli bir faktör. Suyun sıcaklığı, tuzluluğu, içeriğindeki bakteriyel etkenler, ışık geçirgenliği, rengi, çürümüş madde içeriği, asit-baz düzeyi, sertliği gibi özellikleri, üretimi sınırlayan birinci derecede önemli faktörler olup, yetiştiricilikte ilk önce dikkate alınması gerekiyor.

Kafes sistemiyle balık yetiştiriciliğinde hayvan atıkları ve yem artıkları kafesin alt kısmında birikiyor. Biriken bu artıklar temizlenmediği zaman hem denizin kirlenmesine hem de yetişen balıkların sağlıksız olmasına neden oluyor.

Yetiştiricilikte gelişim için ayrıca potansiyeli olan yeni türlerle ilgili çalışmalara ağırlık verilmeli.

İşletmelerin verimliliğinin artması için belirli bir kapasiteden itibaren su ürünleri konusunda eğitim almış teknik eleman çalıştırılması zorunluluğu getirilmeli.

Yem sorunları da yetiştiricilikte ayrı bir problem. Yem fiyatlarının artması üreticileri zor bir durumda bırakıyor. Kaliteli yem kullanımı önem taşıyor.

Yetiştirilen balıkların pazarlanmasında da sorunlar yaşanıyor. Özellikle iç piyasada tanıtıcı ve tüketimi özendirici faaliyetlerde bulunulması gerekiyor.

Sektörün açık denize çıkma neticesinde 2 gr. civarında kafeslere konulan yavru balıkların açık deniz koşullarına dayanıksız olmaları ölüm oranlarını artırıyor. Bu durum da üretim maliyetlerini yükseltiyor. Bu kapsamda, her işletmeye kapasitesi oranında bir miktar kıyı kafesi bulundurma imkanı tanınmalı. Yavru balıkların 30 gr. ağırlığa kadar büyütülmesi ve sonrasında açık denize çıkartılması sağlanırsa gereksiz kayıpların önüne geçilebilecektir.

Su ürünleri stoklarının korunması, rasyonel yönetilmesi ve sürdürülebilir bir balıkçılığının yapılmasına olanak verecek planların yapılması ve oluşturulacak yeni planlarda doğal ortamların korunması sağlanmalı.

İç tüketim talebini artırıcı tedbirler alınmalı, balık satış yerlerinin teknik ve hijyenik koşullar açısından uygun hale getirilmeli, su ürünleri işleme ve değerlendirme tesisleri yaygınlaştırılmalı ve su ürünleri yetiştiriciliğine yapılan destekleme sürdürülmeli.

Ülkemizde ekonomik açıdan da önem kazanan kültür balıkçılığının sorunların çözülebildiği ölçüde gelişimini sürdüreceği düşüncesindeyiz.

Kaynaklar:

- Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr, Temmuz 2009
- Selçuk Yaşar-Kültür Balıkçılığı Türkiye'nin Ekonomik Zenginliğidir, Haziran 2007.
- Selçuk Yaşar - Kültür Balıkçılığı Teşvik Edilmelidir, Aralık 2006.
- Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, www.aeri.org.tr, Haziran 2006
- Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Su Ürünleri Yetiştiriciliği Broşür, <http://www.tugem.gov.tr/db/sud/sudweb/index.htm>, 12.09.2007.
- Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, www.fao.org/fishery/en - 22k-, Haziran 2008
- Ayhan Salih EKİZ – SUMAE
- SÜMAE YUNUS Araştırma Bülteni 6, Haziran 2008.
- Su Ürünleri Yetiştiriciliği ve Politikalar, www.abveteriner.org/dosyalar/supolitikalar.pdf.
- Ege Tarım Zirvesi Sonuç Raporu, 16.06.2009.